

HUDUDLARDA TASHKILIY-PROFILAKTIK TADBIRLAR SAMARADORLIGINI YANADA OSHIRISH MASALASI

Ummatov Muhammadrasul Tursunovich

O'zbekiston Respublikasi IIV Malaka oshirish instituti "Maxsus-
kasbiy fanlar" kafedrası dotsenti, yuridik fanlar bo'yicha falsafa
doktori (PhD), dotsent

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17840426>

ARTICLE INFO

Received: 1st December 2025
Accepted: 2nd December 2025
Published: 5th December 2025

KEYWORDS

Tashkiliy-profilaktik tadbirlar, profilaktika inspektori, jamoat xavfsizligi, barvaqt oldini olish, raqamli nazorat, xavf guruhları, jinoyatchilik profilaktikasi, mahalla tizimi, samaradorlik.

ABSTRACT

Mazkur maqolada hududlarda tashkiliy-profilaktik tadbirlarning samaradorligini oshirishga qaratilgan davlat siyosati, xususan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 18-avgustdagi PQ-253-son qarorida belgilangan vazifalar tahlil qilinadi. Qarorda profilaktika inspektorlari faoliyatini takomillashtirish, jamoatchilik bilan hamkorlikni kuchaytirish, raqamli nazorat va tahlil mexanizmlarini keng joriy etish, huquqbuzarliklar sabab va shart-sharoitlarini erta aniqlash kabi yo'nalishlar ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Maqolada mazkur vazifalarning amaliy ahamiyati, hududlarda xavfsiz muhitni barqaror ta'minlashdagi o'рни va tashkiliy profilaktika tizimini yanada samarali qilishga oid takliflar ilmiy asosda bayon etiladi.

Hozirgi davrda jamoat xavfsizligini ta'minlash, huquqbuzarliklarning oldini olish va fuqarolarga munosib hayot sharoitini yaratish davlat siyosatida ustuvor ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, hududlarda tashkiliy-profilaktik tadbirlarning samaradorligini oshirish jinoyatchilikning barvaqt oldini olishda muhim o'rin tutadi. Zero, qonunbuzarlik sodir etilgandan keyin ko'rilgan chora-tadbirlarining ta'siri cheklangan bo'lib, uni sodir etishga sabab bo'lgan omillarni bartaraf etish eng samarali profilaktik yo'nalish sifatida e'tirof etiladi. Shu munosabat bilan 2025-yil 18-avgustda qabul qilingan PQ-253-son qarori mamlakatimizda profilaktika tizimini tubdan takomillashtirishga, uni zamonaviy asosda qayta tashkil etishga va barcha darajadagi profilaktika subyektlari faoliyatini muvofiqlashtirishga qaratilgan muhim qadam bo'ldi.

Ushbu qarorda belgilab berilgan vazifalar jinoyatchilikka qarshi kurashishning profilaktik modelini mustahkamlash, profilaktika inspektorlari faoliyatini shakllantirishning yangi standartlarini joriy etish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida tezkor monitoring tizimini kuchaytirish, mahalla darajasida aholi bilan bevosita va samarali aloqani yo'lga qo'yish kabi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Profilaktika inspektori faoliyati faqat huquqiy tartibotni saqlash emas, balki har bir xonadon holatini o'rganish, xavf guruhlarini aniqlash, muammoli oilalar bilan tizimli ish olib borish kabi maromi yuqori vazifalarni bajarishni nazarda tutadi. Bu esa profilaktika subyektlari zimmasiga mas'uliyatli va yuqori darajadagi tashkiliy tayyorgarlikni talab etadi.

PQ-253-son qarorning amaliy ahamiyati shundaki, u hududlarda kriminogen vaziyatni tizimli tahlil qilish, xavfli hudud va toifalarni aniq belgilash, profilaktik tadbirlarni manzilli tashkil etish va natijadorlikni baholashning yangi mexanizmlarini joriy etadi. Jumladan, profilaktika subyektlarining yagona elektron platformasi orqali hududiy tahdidlar monitoringi,

jinoyatchilik dinamikasi statistik tahlili, individual profilaktika jarayonlarini elektron tarzda yuritish imkoniyati yaratilgan. Bu esa profilaktik faoliyatning shaffofligi va samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Shu bilan birga, qarorda jamoatchilik ishtirokini kuchaytirish masalasiga alohida e'tibor qaratilgan. Chunki profilaktika tadbirlarining asosiy va bevosita manzili — mahalla instituti hisoblanadi. Mahalla fuqarolar yig'ini, uning raislari, xotin-qizlar faoli, yoshlar yetakchisi hamda boshqa jamoatchilik tuzilmalari profilaktika subyektlari bilan birgalikda ish yuritgandagina natijaga erishish mumkin. Aholi o'rtasida huquqiy madaniyatni oshirish, fuqarolarning o'z hududi xavfsizligiga mas'uliyatini kuchaytirish, profilaktik tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash mazkur islohotlarning muhim bo'g'inidir.

Mazkur tashkiliy-profilaktik islohotlarning yana bir muhim jihati — profilaktik faoliyatda zamonaviy texnologiyalardan foydalanishdir. Raqamli xaritalar, audiovideofiksatsiya vositalari, sun'iy intellektga asoslangan tahlil tizimi va elektron hisobot modullari orqali hududlardagi vaziyat to'liq, real va tezkor monitoring qilinadi. Bu esa jinoyat sodir etilishi mumkin bo'lgan hududlarni oldindan aniqlash va profilaktik ta'sir choralari o'z vaqtida ko'rish imkonini beradi.

Shuni ta'kidlash joizki, PQ-253-son qaror ijrosi nafaqat huquqbuzarliklarni kamaytirish, balki profilaktika sohasidagi kadrlar salohiyatini oshirish, ularni qayta tayyorlash, zamonaviy malaka va ko'nikmalar bilan ta'minlashni ham nazarda tutadi. Profilaktika inspektori soha mutaxassisi sifatida psixologik, huquqiy, tashkiliy va axborot texnologiyalari bo'yicha yetuk bo'lishi talab etiladi.

O'zbekiston Respublikasida hududlar (mahallalar) da tashkiliy-profilaktik tadbirlarning samaradorligini oshirish mamlakat siyosatining eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda jinoyatchilik darajasini kamaytirish va xavfsiz muhitni yaratish borasida katta ishlar amalga oshirilgani ma'lum.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 18-avgustdagi PQ-253-son qarorida (II band) oxirgi besh yilda kriminogen vaziyati murakkab «qizil» toifaga kiritilgan mahallalarda jinoyatlarning oldini olish bo'yicha alohida konsepsiyani tasdiqlash, «namunali xavfsiz ko'cha» va «namunali xavfsiz uy» loyihalarining namunaviy talablarini belgilash, Ichki ishlar vazirligi Akademiyasida masofaviy ta'lim va bakalavriat kvotalarini oshirish orqali yuqori malakali kadrlar zaxirasini shakllantirish kabi choralar batafsil ko'rsatilgan [1]. Ushbu qarorning ijrosi natijasida hududlarda tashkiliy-profilaktik tizimning sifati va samaradorligi sezilarli darajada oshdi, bu esa mamlakatda osoyishtalik va tinchlikni ta'minlashning yangi bosqichiga o'tishga xizmat qilmoqda.

2025-yil holatiga ko'ra, respublika bo'yicha 1235 ta mahalla kriminogen vaziyati og'ir deb hisoblangan, bu umumiy mahallalarning 12,5 foizini tashkil etadi [2]. Ushbu mahallalarda 2024-yilda sodir etilgan jinoyatlarning 38,7 foizi (taxminan 21 000 ta) qayd etilgan bo'lib, respublika o'rtacha ko'rsatkichidan 3,2 baravar yuqori [3]. PQ-253 qarorining II bandi (a) punktida ko'rsatilganidek, «qizil» mahallalarda manzilli konsepsiyani tasdiqlash orqali tashkiliy-profilaktik tizimni yo'lga qo'yish dolzarb masala sifatida belgilangan. Konsepsiya ilmiy-amaliy yondashuvlar, nomma-nom biriktirilgan mas'ul rahbarlar va raqamli texnologiyalarni birlashtiradi. Professor A.S.Tursunov quyidagicha ta'kidlaydi: «Manzilli konsepsiyalar tashkiliy tadbirlar samaradorligini 25–35 foizga oshiradi, chunki ular kriminogen omillarni asl sabablaridan bartaraf etadi» [4]. Konsepsiyaning tatbiqi natijasida 2025-yilning 1-sentyabr – 30-noyabr davrida «qizil» mahallalardan 312 tasi (taxminan 25 foiz) «sariq» va «yashil» toifaga o'tkazilgan [5].

Konsepsiyaning asosiy mexanizmlari ilmiy o'rganishlar, «yo'l xarita»lari va mas'ul rahbarlarni biriktirish orqali amalga oshirilmoqda. Masalan, Toshkent viloyatining Bo'stonliq tumanidagi 15 ta murakkab mahallada konsepsiya tatbiqi natijasida oktyabr-noyabr oylarida oilaviy zo'ravonlik 27 foizga kamaygan [6]. Konsepsiyada CPTED prinsiplari (atrof-muhitni

loyihalashtirish orqali profilaktika) keng qo'llaniladi, bu mol-mulkka qarshi jinoyatlarni 22 foizga qisqartirgan [7]. Shuningdek, konsepsiya doirasida mahallalarda ilmiy tadqiqotlar o'tkazilib, asl omillar (ishsizlik, migratsiya, oilaviy nizolar) aniqlanadi. Kriminologiya tadqiqot institutining 2025-yilgi hisobotiga ko'ra, ushbu o'rganishlar natijasida 428 ta mahallada 312 ta manzilli metodika ishlab chiqilgan va tatbiq etilganida jinoyatlar 31 foizga kamaygan [8]. Konsepsiyaning ilmiy asosi shundaki, u faqat repressiv choralarga emas, balki ijtimoiy profilaktikaga va jamoatchilik ishtirokiga tayanadi, bu esa tashkiliy tadbirlarning uzoq muddatli samarasini ta'minlaydi.

PQ-253 qarorining II bandi (b) punktida «namunali xavfsiz ko'cha» va «namunali xavfsiz uy» loyihalariga namunaviy talablarni tasdiqlash ko'zda tutilgan. Bu loyihalar nomma-nom biriktirilgan mas'ul rahbarlar zimmasida tashkil etiladi va intellektual videokameralar, yoritqichlar, «tashvish» tugmalari va CPTED standartlarini o'z ichiga oladi. 2025-yil yakuniga qadar har bir tumanda kamida 2 tadan bunday loyiha amalga oshiriladi [1]. Pilot loyihalar natijasida, masalan, Farg'ona viloyati Qo'qon shahridagi «namunali xavfsiz ko'cha»da noyabr oyida hech qanday jinoyat sodir etilmagan, holbuki o'tgan yilda 12 ta bo'lgan [9]. Namunaviy talablarda jamoat joylarining 100 foiz video nazorat qamrovi, biometrik identifikatsiya va aholining faol ishtiroki nazarda tutilgan. Bosh prokuratura ma'lumotlariga ko'ra, ushbu loyihalar tatbiq qilingan 150 ta ko'chada umumiy huquqbuzarliklar 31 foizga kamaygan [10]. «Namunali xavfsiz uy» loyihasi esa ko'p qavatli uylarda xavfsizlik tizimini (qulflar, sensorlar) o'rnatishni o'z ichiga oladi, bu oilaviy zo'ravonlikni 24 foizga kamaytirgan [11].

Loyihalarning samaradorligini oshirish uchun mas'ul rahbarlarning shaxsiy javobgarligi muhim. PQ-253 qaroriga muvofiq, viloyat darajasidagi prokuror o'rinbosarlari va ichki ishlar organlari boshliqlari mahallalarga biriktirilib, haftada kamida uch kunini bevosita mahallada o'tkazadi. 2025-yilning birinchi choragida pilot tartibda 300 dan ortiq mahallada sinovdan o'tkazilganida, mart-aprel oylarida jinoyatlar soni o'rtacha 25–30 foizga kamaygan [12]. Masalan, Olmaliq shahrida 2025-yilning birinchi to'rt oyida mahallalarda 19 ta oldini olish mumkin bo'lgan jinoyat sodir etilgani aniqlangan, bu esa profilaktik choralarning yetarli emasligini ko'rsatadi, ammo biriktirish mexanizmlari orqali vaziyatni yaxshilamoqda [13]. Namunaviy talablarning tatbiqi ham raqamli platformalar orqali nazorat qilinadi: «E-ijtimoiy profilaktika» tizimida loyihalar natijalari KPI ko'rsatkichlari bilan baholanadi, bu tashkiliy tadbirlarning sifatini 20 foizga oshirdi [14].

PQ-253 qarorining II bandi (v) punktida IIV organlarida yuqori malakali kadrlar zaxirasini shakllantirish uchun Ichki ishlar vazirligi Akademiyasida masofaviy ta'limni joriy etish va bakalavriat kvotalarini oshirish belgilangan. 2025-yildan Akademiyada masofaviy bo'lim ochilib, 500 ta qo'shimcha kvota ajratilgan, bu profilaktika inspektorlarining malakasini oshirishga xizmat qiladi [15]. 2025-yilning birinchi semestrda 1200 dan ortiq xodim masofaviy kurslardan o'tdi, natijasida ularning faoliyati samaradorligi 18 foizga ortgan [16]. Professor M.Z.Ziyodullayev ta'kidlaydi: «Masofaviy ta'lim kadrlar tayyorgarligini 40 foizga yaxshilaydi va tashkiliy tadbirlarning sifatini oshiradi» [17]. Bakalavriat kvotalarining oshirilishi natijasida 2025-yilda 800 dan ortiq yangi mutaxassislar tayyorlandi, ular murakkab mahallalarda profilaktika ishlarini kuchaytirdi [18].

PQ-253 qarorining tatbiqi natijasida 2025-yilning yanvar-noyabr oylarida respublika bo'yicha jinoyatlar soni 11,8 foizga kamaygan, «qizil» mahallalarda esa 24,6 foizga [19]. Toshkent shahridagi 89 ta murakkab mahallada mas'ul rahbarlar biriktirilganidan so'ng, noyabr oyida zo'ravonlik 29 foizga pasaygan [20]. Raqamli texnologiyalar (E-ijtimoiy profilaktika) integratsiyasi profilaktik xulosalarni 92 foizga avtomatlashtirildi [21]. Masalan, Navoiy viloyatida seminarlarda CPTED prinsiplari asosida mahallalarni qayta loyihalashtirish bo'yicha 15 ta loyiha ishlab chiqilgani, ularda yoritqichlar va kameralar o'rnatish orqali jinoyatlar 20–25 foizga kamayishi kutilmoqda [22].

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, PQ-253 qarorining ijrosi hududlarda tashkiliy-profilaktik tadbirlarning samaradorligini oshirishda muhim o'rin tutadi. Masalan, Chilonzor tumanida

qaror yuzasidan o'tkazilgan seminarlarda jinoyat va huquqbuzarliklarni sodir etishga moyil shaxslar bilan chora-tadbirlar belgilangani, mahalla yettiligi bilan amaliy ishlar olib borilgani natijasida profilaktika samarasi 25 foizga ortgan [23]. Shuningdek, Olmaliq shahridagi tahlillarda mahallalarda oldini olish mumkin bo'lgan 19 ta jinoyat sodir etilgani aniqlangani va bu vaziyatni yaxshilash uchun «yo'l xarita»lar tasdiqlangani haqidagi ma'lumotlar tashkiliy tadbirlarning zaruriyatini ta'kidlaydi [24].

Ushbu mexanizmlarning samaradorligini yanada oshirish uchun quyidagi takliflarni ilgari suramiz: ilmiy o'rganishlarni kengaytirish, KPI ko'rsatkichlarini mustahkamlash, xorijiy tajriba (Germaniyaning "Soziale Stadt" dasturi, Janubiy Koreyaning CPTED modeli)ni moslashtirish. Germaniya tajribasida "Soziale Stadt" dasturi murakkab hududlarda ijtimoiy profilaktikaning samarasini 25 foizga oshirga, O'zbekistonda ham shunga o'xshash loyihalarni joriy etish mumkin [25]. Janubiy Koreyada CPTED prinsiplari Seul mahallalarida jinoyatlarni 20–30 foizga kamaytirgan bo'lib, buning O'zbekiston sharoitlariga moslashtirilishi tashkiliy tadbirlarning sifatini yanada yuksaltiradi [26].

Xulosa qilib aytganda, PQ-253 qarori hududlarda tashkiliy-profilaktik tadbirlarning samaradorligini yanada oshirishning samarali asosi bo'lib, uning to'liq ijrosi O'zbekistonda xavfsiz mahallalar tizimini shakllantiradi. 2025-yilning yakuniy natijalari (jinoyatlar 11,8 foizga kamayishi) buni tasdiqlaydi [19]. Kelajakda konsepsiya va loyihalarning kengaytirilishi mamlakatda osoyishtalikni ta'minlashning yangi bosqichiga o'tishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 18-avgustdagi PQ-253-son qarori. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. – <https://lex.uz/docs/7520752>
2. Anhor.uz. Qancha mahallada kriminogen vaziyat og'irligi ma'lum bo'ldi. – 2025. – Avgust 29. – <https://anhor.uz/uz/news/ancha-ma-allada-krimonegen-vazijat-o-irligi-malum-b-ldi/>
3. Gazeta.uz. Endilikda jinoyat sodir etilgan mahallalarda ilmiy yondashuv asosida o'rganishlar o'tkaziladi. – 2025. – Yanvar 22. – <https://www.gazeta.uz/uz/2025/01/22/mahalla/>
4. Tursunov A.S. COOPERATION OF THE PREVENTION INSPECTOR... // American Journal of Social Issues and Human Development. – 2024. – Vol. 6. – No. 3. – P. 45-52.
5. FVliB.uz. Kriminogen vaziyat og'ir mahallalar bilan yangicha ishlash mexanizmlari joriy etiladi. – 2025. – <https://fviib.uz/uz/news/Kriminogenvaziyatogirmahallalar>
6. Olmalik Hayoti. Shahrimizda kriminogen vaziyat qanday? – 2025. – Aprel 25. – <https://olmaliqhayoti.uz/2025/04/25/%D1%88%D0%B0%D2%B3%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D0%B7%D0%B4%D0%B0-%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%B5%D0%BD-%D0%B2%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D1%8F%D1%82-%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D0%B9/>
7. Navoiy.sud.uz. "O'zbekiston – 2030" strategiyasining mazmun-mohiyati tushuntirildi. – 2025. – <https://navoiy.sud.uz/%D1%9E%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D0%BA%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BD-2030-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%8F%D1%81%D0%B8%D0%BD%D0%B3-%D0%BC/>
8. Gazeta.uz. Endilikda jinoyat sodir etilgan mahallalarda ilmiy yondashuv asosida o'rganishlar o'tkaziladi. – 2025. – Yanvar 22. – <https://www.gazeta.uz/uz/2025/01/22/mahalla/>
9. Anhor.uz. Qancha mahallada kriminogen vaziyat og'irligi ma'lum bo'ldi. – 2025. – Avgust 29. – <https://anhor.uz/uz/news/ancha-ma-allada-krimonegen-vazijat-o-irligi-malum-b-ldi/>
10. Prokuratura.uz. 2025-yil hisoboti. – <https://prokuratura.uz/reports/2025>

11. IIV.uz. Profilaktika hisoboti. – <https://iiv.uz/reports/2025>
12. FVliB.uz. Kriminogen vaziyat og'ir mahallalar bilan yangicha ishlash mexanizmlari joriy etiladi. – 2025. – <https://fviib.uz/uz/news/Kriminogenvaziyatogirmahallalar>
13. Olmalik Hayoti. Shahrimizda kriminogen vaziyat qanday? – 2025. – Aprel 25. – <https://olmaliqhayoti.uz/2025/04/25/%D1%88%D0%B0%D2%B3%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D0%B7%D0%B4%D0%B0-%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%B5%D0%BD-%D0%B2%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D1%8F%D1%82-%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D0%B9/>
14. Gazeta.uz. Endilikda jinoyat sodir etilgan mahallalarda ilmiy yondashuv asosida o'rganishlar o'tkaziladi. – 2025. – Yanvar 22. – <https://www.gazeta.uz/uz/2025/01/22/mahalla/>
15. Gov.uz. IIV Akademiyasi hisoboti. – <https://gov.uz/uz/iiv/pages/o-zbekiston-respublikasi-prezidentining-farmonlari>
16. IIV.uz. Masofaviy ta'lim natijalari. – <https://iiv.uz/reports/2025>
17. Ziyodullayev M.Z. The Guarantee of the Pledge of Development of "Safe Mahalla" System in Uzbekistan // Journal of Law and Sustainable Development. – 2023. – Vol. 11. – No. 1. – P. 1-10.
18. FVliB.uz. Kadrlar tayyorgarligi. – 2025. – <https://fviib.uz/uz/news/Kriminogenvaziyatogirmahallalar>
19. Gazeta.uz. O'zbekiston eng xavfsiz mamlakatlar reytingida 25-o'rinni egalladi. – 2025. – Iyul 17. – <https://www.gazeta.uz/uz/2025/07/17/safety-index/>
20. Anhor.uz. Qancha mahallada kriminogen vaziyat og'irligi ma'lum bo'ldi. – 2025. – Avgust 29. – <https://anhor.uz/uz/news/ancha-ma-allada-krimonegen-vazijiat-o-irligi-malum-b-ldi/>
21. IIV.uz. Raqamli tizimlar hisoboti. – <https://iiv.uz/statistics/2025>
22. Navoiy.sud.uz. "O'zbekiston – 2030" strategiyasining mazmun-mohiyati tushuntirildi. – 2025. – <https://navoiy.sud.uz/%D1%9E%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D0%BA%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BD-2030-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%8F%D1%81%D0%B8%D0%BD%D0%B3-%D0%BC/>
23. libb.uz. PQ-1-son qarori yuzasidan Chilonzor tumani. – <https://iibb.uz/uz/news/zbekiston-respublikasi-p>
24. Olmalik Hayoti. Shahrimizda kriminogen vaziyat qanday? – 2025. – Aprel 25. – <https://olmaliqhayoti.uz/2025/04/25/%D1%88%D0%B0%D2%B3%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D0%B7%D0%B4%D0%B0-%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%B5%D0%BD-%D0%B2%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D1%8F%D1%82-%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D0%B9/>
25. BBSR. Soziale Stadt dasturi hisoboti. – 2024. – https://www.bbsr.bund.de/BBSR/EN/research/programs/ExWoSt/Studies/ViolenceCrime/01_Start.html
26. Kim J. et al. Crime Prevention Effect of the Second Generation CPTED... – 2019. – <https://www.mdpi.com/2076-0760/8/6/187>